

PTE BTK TTI Kelet–Európa és a Balkán Története és Kultúrája Kutatócsoport

Előzmények és alapítás

A *Kelet–Európa és a Balkán Története és Kultúrája Kutatócsoport* a Történettudományi Intézet egyik legrégebbi kutatócsoportja, 2001-ben a BTK Kari Tanácsának döntése alapján jött létre. Ez a közel húszéves múlt természetesen sok változást hozott mind a Kutatócsoport, mind a benne résztvevők életében. Létrejöttkor pl. még intézetek sem léteztek a karon, így a kutatás és a tudományos élet szervezésére, a különböző tanszékeken működő kollegák tevékenységének összefogására nagy szükség volt. Ahogy a Kari Tanács számára készített előterjesztés fogalmazott: „*a Kelet-Európa és a Balkán története Kutatói Központ az adott szakterülettel foglalkozó egyetemi oktatók és kutatók szabad társulása. Olyan szellemi műhely, amelynek létrehozásával tanszékek közötti együttműködés valósul meg, de már az alapítás pillanatában lehetővé teszi más intézményekben dolgozó kutatók bekapcsolódását is.*” Nem véletlen az sem, hogy a hivatalos indoklásban még nem kutatócsoport, hanem Kutatói Központ szerepelt, hiszen a „kutatócsoport” elnevezést annakidején hivatalosan kizárólag a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott kutatócsoportokra lehetett használni. Szerencsére ez ma már nem így van, sőt a kiadványainkban már kezdetben sem kellett ehhez szigorúan ragaszkodni.

A PTE BTK-n Kelet-Európa kutatásának alapját az 1990-es években Font Márta és Sashalmi Endre tudományos tevékenysége teremtette meg, első pályázataik (MHB Kurátor Alapítvány 1992–1994; OTKA 1991–1193, 1995–1996, 1998–2002) nyomán született kötetek adtak hírt a PTE-n alakuló műhelyről (ld. Font Márta: Oroszország, Ukrajna, Rusz. Pécs, 1995.; Sashalmi Endre: Oroszország gazdasága a 15-18. században. Pécs, 1995.) Lektorként a Kelet-Európa kutatás doyenje, Niederhauser Emil támogatását élveztük, akinek sokat köszönhetünk országos hírnevünk megalapozásában is. Egy 1996–1999 közötti pályázatból speciális oktatási programot tudtunk megvalósítani, sok hazai és több külföldi szakember bevonásával: pl. a Balkán középkori történetének oktatására a bizantinológus Olajos Terézia érkezett Szegedről, Oroszország története kérdéseiről pedig a cambridge-i professzor, Simon Franklin adott elő. Nem kevésbé fontosak voltak a BTK-n belüli kapcsolatok

az Orosz és a Horvát Tanszékekkel, ahol szintén volt történeti kutatásokat végző kollega. A kutatócsoporti együttműködés célja volt, hogy kutatásainkat sikeres pályázatokkal tudjuk megtámogatni.

Az előzményekhez tartozik, hogy 2000-ben a Pécsi Akadémiai Bizottság II. számú, Filozófiai és Történettudományi Szakbizottságában megszerveztük a Közép- és Kelet-Európa Története Munkabizottságot, amely az akadémiai vonalat erősítette. Ugyanekkor az ELTE-n pedig Szvák Gyula vezetésével létrejött a Ruszisztikai Központ, amely a budapesti kutatókkal való együttműködést tette lehetővé.

2000-ben érkezett az Újkortörténeti Tanszékre Bebesi György, így a kutatócsoport 2001. évi megszervezésekor olyan kutatási spektrum teremtődött meg, amely a középkortól napjainkig minden korszakra vonatkozóan kompetens szakértelmet biztosított.

Tevékenység

A kutatócsoport mindjárt 2001 őszen egy országos konferencia szervezésével adott hírt magáról: *Hatalmi ideológiák a szláv népek körében* címmel, amelyen az ország minden egyeteméről szerepeltek előadók (DE, ELTE, SZTE). Hallgatói ötletből született meg az *Orosz arcképcsarnok* című konferencia 2004-ben, 2009-ben pedig a poltavai csata 300 éves évfordulójáról rendeztünk emlékkonferenciát – ugyancsak országos szintű részvétel mellett.

A Kutatócsoport sikeresen pályázott (OTKA TO 43432) és 2003–2007 között Sashalmi Endre vezetésével folyt az a kutatás, amely a régió államfejlődésének sajátosságait vizsgálta. A kutatás eredményeit a „*Kelet-Európa*” és a „*Balkán*” 1000–1800. *Intellektuális-történeti konstrukciók vagy valós történeti régiók?* című kollektív monográfia foglalta össze.

A Kutatócsoport fontos feladatának tartja a tudományos utánpótlás-nevelést is, amelyre egyrészt a tanszéki oktatómunka és a szakdolgozatok, másrészt a Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskolája teremtett – és teremt ma is – lehetőséget. Ezzel együtt járt, hogy a különböző korszakok kutatói a graduális képzés és a doktori programok szintjén nemcsak együtt, hanem külön-külön is tevékenykedtek. A modern kor története iránt érdeklődő hallgatókat Bebesi György külön csoportba szervezte, ahová a már végzett hallgatók továbbra is kötődnek: így létrejött a MOSZT. A középkor és a koraujkor iránt érdeklődő hallgatók és a velük foglalkozó oktatók számára a Doktori Iskola Középkori–Koraujkori programja nyújtott újabb lehetőséget a doktori iskolákat támogató sikeres pályázaton keresztül (2005–2009 OTKA TS 49775 *Közép-, Kelet-Európa és a Balkán strukturális összehasonlító vizsgálata*), amelyet Font Márta vezetett. Eredménye a *Dinasztia, hatalom, egyház. Régiók formálódása Európa közepén 900–1453. c.* kollektív monográfia lett.

A Kutatócsoport *Kelet-Európa és Balkán tanulmányok* címmel elindított egy sorozatot, amelyben a következő kötetek jelentek meg:

- Bebesi György (szerk.): *Hatalmi ideológiák a szláv népek körében. Kelet-Európa és Balkán tanulmányok 1.* Pécs, 2001.
- Bebesi György: *A cári monarchia „védőszentjei”. Pogromlovagok és szürke kardinálisok. Tanulmánykötet. Kelet-Európa és Balkán tanulmányok 2.* Pécs, 2001.
- Csibi Norbert – Miszler Tamás (szerk.): *Orosz arcképcsarnok. Kelet-Európa és Balkán Tanulmányok, 3.* Pécs, 2004.
- Sashalmi Endre (szerk.): *„Kelet-Európa” és a „Balkán” 1000 – 1800. Intellektuális-történeti konstrukciók vagy valós történeti régi-ók? Kelet-Európa és Balkán tanulmányok 4.* Pécs, 2007.
- Miszler Tamás – Sashalmi Endre (szerk.): *A poltavai csata jelentősége a svéd és az orosz történelemben. Kelet-Európa és Balkán tanulmányok 5.* Pécs, 2010.

A Kutatócsoport egyetemen belüli helyzetét jelzi, hogy a 2010-ben megnyílt Tudásközpontban – a BTK más hasonló központjaival együtt – közös kutató helyet kapott.

A kiadványsorozat megszakadása miatt úgy tűnhet, mintha a Kutatócsoport tevékenysége is abbamaradt volna 2010 után, ez azonban nincs így. Az ELTE Ruszisztika Központja 2007–2011 között működtetett egy olyan kutatócsoportot (MTA-ELTE Történeti Ruszisztikai Kutatócsoport), amely külső tagként a pécsieket is bevonta. A tanulmányok, kötetek is ennek keretében jelentek meg (pl. Font Márta – Sashalmi Endre: *Állam, hatalom, ideológia.* Bp. 2007.; Bótor Tímea: *A tatár függéstől az önálló uralkodóig.* Bp. 2011.)

2012 és 2014 között a PTE és az Orosz Tudományok Akadémia közötti szerződés (Cooperation Agreement, 2012. május 18.) keretei között orosz kollegákkal közösen dolgoztunk azon a kéziraton, amely az európai koronákról, benne kiemelten a magyar koronáról szól. A bilingvis kötet 2013-ban Moszkvában jelent meg *„A koronákról” – egy XVIII. század eleji kézirat, az orosz-magyar kulturális kapcsolatok dokumentuma* címmel. A kutatást Pécsen egy nemzetközi konferencia zárta: *Hatalmi reprezentáció a Közép- és Koraiújkorban a 11–18. században* (2014. szeptember 25–26.).

Fontos kiemelni, hogy Budapesten kívül csak Pécsen valósult meg olyan széleskörű kutatás, amely Kelet-Európa egészét magába foglalja, ezért teljes joggal nevezhető pécsi műhelynek. Másutt egy-egy kollega foglalkozik Kelet-Európa kutatásával. Ezt tükrözi *Az orosz birodalom születései. Magyar kutatók tanulmányai az orosz történelemről* c. kötet (szerk. Frank Tibor, Bp. 2016.), amelynek húsz szerzője közül hat nem budapesti. A hat kutató fele pécsi, a másik három szerző három különböző intézmény oktatója. A szerkesztő, Frank Tibor a kötet bevezetőjében a budapesti

központ mellett a pécsi műhelyről is említést tesz (9–10. oldal), és Budapesten kívül csak Pécsen szerveződött könyvbemutató (BTK Orosz Központ, 2017. április 12.)

A Kutatócsoport tagjai kutatásaikról számos helyen számoltak: a pécsi Orosz Központ konferenciáin, országos (pl. ELTE Ruzsisztika Központ 1998 óta két évente megrendezett nemzetközi konferenciáin, és a SZTE Ruthenia Hungarica már nyolcadik eseményénél tartó sorozatán) és nemzetközi fórumokon (pl. a 2011 óta működő *Colloquia Russica* rendezvényein, az öt évenkénti Szláv Kongresszusokon). Az említett rendezvényeken elhangzott előadások és a belőlük született publikációk több kötetet tennének ki. A tervek között szerepel, hogy ezt a sok helyen bemutatott teljesítményt mint a pécsi ruzsisztikai kutatások eredményét összességében is megjelenítsük kiadványsorozatunk új elemeként.

Font Márta